

OSIYO XALQARO UNIVERSITETI MAGISTRATURA YO'NALISHI

*Majidov Firdavs Samiyevich***Anotatsiya**

Tabiatan ijtimoiy mavjudot bo'lgan kishilarning birlashishi va yashashi zarurati ikki asosiy institut – davlat va madaniyatning tug'ilishiga olib keldi. Davlat deganda birinchi bo'lib aqlga keladigan tushuncha bo'lgan soliq, davlatlarning boshqaruv uslubidan qat'i nazar, davlat daromadlarida 80-90% ulushga ega bo'lgan birinchi asosiy daromad manbai bo'lganligi uchun hayotiy ahamiyatga ega, shuningdek, suveren hokimiyatning asosiy ko'rsatkichidir. Shu sababli, davlatlarning soliqqa oid arizalardagi muvaffaqiyat darajalari nafaqat davlat xizmatlarining uzluksizligini ta'minlash, balki soliq yig'uvchi davlatning mavjudligi va qonuniyligini saqlab qolish uchun ham muhimdir. Davlatlar esa o'zlarining suveren vakolatlaridan o'zlarining madaniy tuzilmalariga muvofiq, jamiyat (millat)ning ham ichki, ham jamiyatlararo munosabatlari hamda o'zlari yashayotgan muhit ta'sirida foydalanadilar. Demak, davlat amaliyotida muhim o'rin egallagan soliq amaliyotlari vaqt o'tishi bilan ijtimoiy hayotda sodir bo'ladigan o'zgarishlar va jamiyatlar o'rtasidagi farqlardan ta'sirlanib, o'zi ham bir qismi bo'lgan milliy madaniyat ostida soliq madaniyatlarini shakllantiradi. Soliq madaniyati soliq to'lovchilarning soliqqa bo'lgan munosabati va xulq-atvoriga katta ta'sir ko'rsatadigan institutdir. Bir guruh odamlarni boshqa guruhlardan ajratib turuvchi umumiy aqliy dasturlash va har doim milliy yoki institutsional darajada paydo bo'ladigan ijtimoiy hodisa va hodisa bo'lgan madaniyat ularni tashkil etuvchi jamiyatlarning, demak, alohida shaxslarning umumiy mahsuli hisoblanadi. shaxslarning xulq-atvori va xulq-atvoriga katta ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, soliq to'lovchilarning soliq amaliyotiga munosabatini tushunish va bashorat qilish soliqqa rioya qilish xarajatlarini kamaytirish va soliq amaliyotida muvaffaqiyatga erishishda katta ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Soliq madaniyati, soliq tushunchasi, fiskal sotsiologiya, soliq psixologiyasi

Kirish

Ijtimoiy mavjudot bo'lgan inson jamiyat bilan o'zaro munosabatda bo'ladi. Alohida shaxslarning birlashishi natijasida shakllanadigan jamiyat umumiy ko'pchilik tomonidan qabul qilingan, shaxslar irodasi bilan amalga oshiriladigan harakatlar va keng jamoatchilik tomonidan qadrlanadigan hozirgi/yangi harakatlardan iborat. Ko'rib chiqilayotgan harakatlar odatlar deb ataladigan bir qator ijtimoiy qoidalar tomonidan yaratilgan bo'lib, odamlar o'z xohishlariga qarshi rioya qilishlari kerak. Ijtimoiy qoidalar (urf-odatlar) individual iroda mahsuli bo'lsa-da, individual irodadan yuqori o'rin egallaydi va ijtimoiy tazyiq orqali jamiyat tomonidan ijtimoiy ruh sifatida qabul

qilinadi. Shaxsning jamiyatga moslashishi va qabul qilinishi nuqtai nazaridan sotsializatsiya - bu shaxsni jamiyat uchun maqbul bo'lgan xatti-harakatlar va qadriyatlarni o'zlashtirish, nomaqbul xatti-harakatlarni bostirish va adolatli bo'lishdan ko'ra, shaxsni jamiyatga integratsiya qilish jarayoni. biologik mavjudot bo'lib, o'zi yashayotgan jamiyatning moddiy va ma'naviy qadriyatlarini o'rgatadi va shakllantiradi. Bu jarayon shaxsning ijtimoiy mavjudotga aylanishi, jamiyat tuzilishi va madaniyatini o'rganishi, shaxsning o'zini o'zi shakllantirishi, jamiyatning uzluksizligi uchun katta ahamiyatga ega. Demak, sotsializatsiya jamiyatda yashovchi shaxsni, jamiyat bilan tanishishni, jamiyatdagi institutlarni anglash va ularga nisbatan munosabatini belgilashni o'z ichiga oladi va u umuman shaxsning barcha munosabati va xatti-harakatlariga ta'sir qiladi. ayniqsa, iqtisodiy va moliyaviy munosabatlar va xatti-harakatlarning yo'nalishi.

Iqtisodiyot qoidalari insonning xulq-atvoriga asoslanadi. Adam Smitdan hozirgi kungacha kapitalizm bilan birga paydo bo'lgan va rivojlangan "ratsional xulq-atvor" shakli individual xulq-atvor shakli sifatida qabul qilinadi. Biroq, odamlar jamiyatda yashaydilar va individual fikrlash shakllariga jamiyat tomonidan qo'llaniladigan til, fikrlar, qadriyatlar va mantiq tizimi ta'sir qiladi. Jamiyat shaxs boshidan kechirgan voqealarni ongli darajada idrok etishiga ta'sir etuvchi va uning psixologiyasini shartlashtiruvchi filtr yaratadi. Shaxsning idrokini ijtimoiy filtr ta'sirida ushlab turish qanchalik darajada bo'lsa, ijtimoiy filtrni yaratish va boshqarish orqali ham shaxslarni boshqarish mumkin. Shaxs jamiyat ta'sirida bo'lgani kabi kuchli bo'lmasa ham, jamiyatga ta'sir qilishi mumkin. Shaxsning boshqa shaxslar yoki jamiyat bilan munosabatlarida samarali bo'lgan xulq-atvor namunalari va amaliyotlarini faqat iqtisod bilan izohlab bo'lmaydi, balki psixologiya va sotsiologiyaning hamkorligini taqozo etadi.

Iqtisodiy psixologiya asosan uch turdagi iqtisodiy voqelik bilan shug'ullanadi;

- Birinchidan, iste'molchining xatti-harakati iste'molchi va uy xo'jaliklarining xatti-harakatlariga qaratilgan.
- Ikkinchidan, tadbirkorlik va ishbilarmonlik xatti-harakatlariga qaratilgan samarali xatti-harakatlar;
- Uchinchisi, davlat iqtisodiyoti, ijtimoiy yordam, soliqlar va soliq to'lovchilarga qaratilgan shaxs-jamiyat va davlat munosabatlari.

Soliq psixologiyasi yoki umuman olganda moliyaviy psixologiya iqtisodiy psixologiya bilan shug'ullanadigan uchinchi asosiy sohalardan biridir.

Individual xulq-atvor shaxslarning o'z muhitida rivojlanayotgan ob'ektiv vaziyatlarni idrok etishi va bu obyektiv vaziyatlarning o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladigan sub'ektiv rivojlangan munosabatlari hamda ijtimoiy rollari mahsulidir. Xuddi shunday, shaxslarning iqtisodiy va moliyaviy xulq-atvori ham ichki (ularning shaxsiyatining mahsuli) va tashqi (ob'ektiv voqelik mahsuli) omillarning o'zaro ta'siri

ostida ular ko'rsatadigan ijtimoiy rollardan iborat bo'lib, ular iqtisodiy va moliyaviy ob'ektiv voqelikni idrok etish uchun. uchrashish va ular uchun muhim deb hisoblangan maqsadlarga erishish. Shu bois, davlat va soliq to'lovchi o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning eng qizg'in namunasi bo'lgan soliqni davlat daromadining asosiy manbai bo'lgan soliqni tushunish va soliq to'lovchilarning munosabatlari qanday omillar ta'sir etishini o'rganish muhim masala hisoblanadi. psixologik va individual jihatlar, shuningdek, munosabatlarning ob'ektiv realliklari.

Fiskal sotsiologiya, soliqqa tortishning ijtimoiy-psixologik jihatlar va soliq tushunchasi

Ijtimoiy fan (sotsiologiya) jamiyatdagi shaxsni, individlar tomonidan tashkil topgan guruhlar va institutlarni hamda bularning barchasi o'rtasidagi munosabatlarni o'rganuvchi fan sohasidir. Fiskal sotsiologiya esa jamiyatda iqtisodiy boylklarni qayta taqsimlashni, uning moliyaviy faoliyatining jamiyat va shaxslarga ta'sirini, shu jumladan, boshqaruvchi sinf va boshqariladigan omma o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish bilan shug'ullanadi. Moliyaviy sotsiologiyaning tarixiy asoslari o'zining goh liberal, goh keynschi xususiyatlari, jamiyat taraqqiyoti va sivilizatsiyasi maqsadlari, davlat va hukmdor amal qilishi lozim bo'lgan takliflari bilan e'tiborni tortadigan Ibn Xaldunga borib taqalsa-da. 20-asr boshlarida Goldschieid va Shumpeterning moliyaviy muammolari sotsiologik masalalarga asoslangan edi. U ko'p tahlil qilinmaguncha e'tibordan chetda qolgan sohadir.

Moliyaviy sotsiologiyaning asoschisi hisoblangan Goldshid o'z mamlakatidagi moliyaviy inqirozning sabablarini tushuntirish va yechim topish uchun sotsiologiyani davlat moliyasi faniga kiritish zarurligini ta'kidlagan va u sotsiologiya, tarix va moliyaviy statistikani shunday ko'rgan. davlat moliyasining uchta asosiy ustuni. Fiskal sotsiologiyani "ma'lum bir tarixiy sharoitda davlat tabiati, shuningdek, davlat va ijtimoiy taraqqiyotni moliyalashtirish o'rtasidagi funksional o'zaro bog'liqlik" deb ta'riflagan Goldshied daromadlar va xarajatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik mexanizmini "birlamchi masala" deb biladi. "Davlat moliyasi fani" deb hisoblaydi va bu birikmani "davlat moliyasi fanining asosiy masalasi" deb hisoblaydi. Uni milliy va ijtimoiy evolyutsiyaning hal qiluvchi omili sifatida qabul qiladi.

Goldschieid bilan bir qatorda moliya sotsiologiyasining asoschisi sanalgan Shumpeter moliya tarixining xalqlar tarixiga ulkan ta'sir ko'rsatishini, davlatlarga zarur bo'lgan moliyaviy chora-tadbirlarni, u iqtisodiy qon ketish deb ataganini, ijtimoiy o'zgarishlarning burilish nuqtasi bo'lishini ta'kidlaydi. iqtisodiy inqirozlar va tanazzullarning asosiy sababi ijtimoiy o'zgarishlardir. Shumpeterning fikricha, demokratik davlatlarning vujudga kelishi bilan davlat va xususiy soha keskinlashgan, lekin ilgari knyazlar qoplagan ijtimoiy xarajatlar o'zaro – umumiy zaruratga aylangan. Davlatning ijtimoiy institut sifatida vujudga kelishi uning faoliyati va funksiyalarining xilma-xilligiga sabab bo'ldi va «soliq davlati» vujudga keldi. Biroq, shtatlarning fiskal

chegaralari xususiy iqtisodiyotlarning soliqqa tortish imkoniyatlari bilan belgilanadi. Shu sababli, urushlar natijasida davlatlarning daromadlarga bo'lgan ehtiyojining ortishi, ma'muriy xarajatlar va jamiyatning jamoat tovarlariga bo'lgan talabining oshishi xususiy iqtisodiyotga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Iqtisodiyotga bu ta'sirlarni faqat moliyaviy nuqtai nazardan tushunish mumkin emasligi sababli, moliyaviy sotsiologiya tug'iladi. Shumpeter bu holatni "tarixiy moliyaviy voqealar zamonaviy davlatni yaratgan va shakllantirgan, davlat esa o'zi a'zo bo'lgan jamiyatga ham ta'sir qiladi va shakllantiradi" degan qat'iylik bilan ifodalaydi. Ushbu o'zaro ta'sir moliyaviy sotsiologiyaning qiziqish doirasini tashkil qiladi.

Moliyaviy sotsializatsiya - bu shaxslarning jamiyatdagi moliyaviy hodisalar va o'zgarishlarga nisbatan ko'rsatishi kerak bo'lgan munosabati va xatti-harakatlarini ichkilashtirish, ular yashayotgan jamiyatda hukmron bo'lgan moliyaviy madaniyatning elementlari va talablariga mos keladigan xatti-harakatlar va xatti-harakatlar modellarini o'rganish va qabul qilish va ularni o'tkazish. kelajak avlodlarga. Moliyaviy sotsializatsiyaning maqsadlari: Bu jismoniy shaxslarning moliyaviy tuzilmadagi o'rnini o'rgatish va ularning moliyaviy tuzilmadagi ishtirokini ta'minlash va yaxshi fuqaro bo'lishga intilish bilan soliq ma'naviyatiga ega bo'lishdir. O'z maqsadiga muvofiq moliyaviy ijtimoiylashuvga faqat huquqiy tartibga solish yo'li bilan erishib bo'lmaydi. Chunki individlar o'z bilimi, jamiyatdagi o'rni, diniy e'tiqodi, urf-odatlarini, muhiti va o'zlari joylashgan guruhlar madaniyati, bir so'z bilan aytganda, madaniyati ta'sirida bo'ladi. Sog'lom moliyaviy ijtimoiylashuv faqat shaxsga tegishli bo'lgan madaniyatning shaxsga berilmoqchi bo'lgan soliq madaniyatiga moslashishi natijasi bo'ladi. Shu sababli, fiskal sotsiologiya tadqiqotlarining asosiy maqsadi soliqqa rioya qilish xarajatlarini minimallashtirishdir, ammo tadqiqot ikki tomonlama foyda keltirishi kutilmoqda. Bu imtiyozlardan birinchisi, ular me'yoriy iqtisodiy va moliya nazariyalari asos bo'lgan taxminlarning ijtimoiy tuzilishga qanchalik mos kelishini sinovdan o'tkazadi va kerak bo'lganda taxminlarni tuzatishga imkon beradi. Ikkinchi imtiyoz soliq to'lovchilarning tendentsiyalari va xulq-atvorini hamda soliqlardan kelib chiqadigan ijtimoiy-psixologik ta'sirlarni aniqlash tufayli qonun chiqaruvchi va moliya xodimlariga ijtimoiy tuzilmaga mos qonunlar va amaliyotlarni ishlab chiqishda yo'l xaritasini taqdim etishdan iborat.

Madaniyat va uning shaxsga ta'siri

Ta'riflardan ma'lum bo'lishicha, madaniyat keng kontekstda qo'llaniladigan tushuncha bo'lib, o'tmishdan hozirgi kungacha yaratilgan moddiy va ma'naviy qadriyatlarni va insonga tabiatda hukmronlik qilish imkonini beradigan barcha vositalarni qamrab oladi. Madaniyatning ushbu jihatiga e'tibor qaratib, u qadriyatlarning moddiy-ma'naviy farqi moddiy madaniyat va axloqiy madaniyat o'rtasidagi farqga olib kelishini va moddiy madaniyat ko'rinadigan sohalarga tegishli barcha mahsulotlarni, shu jumladan texnologiya, ishlab chiqarish vositalari va

jamiyatda odamlar tomonidan ishlab chiqarilgan boshqa ishlatiladigan asboblari va uskunalari. Boshqa tomondan, axloqiy madaniyat diniy e'tiqodlarni, axloqiy qadriyatlarni, huquqiy tizimni va insoniy munosabatlarni tartibga soluvchi yozma yoki yozilmagan qoidalarni anglatadi, bu jamiyatdagi xatti-harakatlar ortidagi har qanday hukmron yoki qarama-qarshi fikr va in'ikoslarga ta'sir qiladi.

Madaniyatga oid ta'riflarda ular turli darajada ta'kidlangan bo'lsa-da, ba'zi umumiy xususiyatlar diqqatni tortadi. Madaniyatning inson xulq-atvoriga ta'siri tufayli bilish muhim bo'lgan xususiyatlar quyidagilardir:

- Madaniyat o'rganilgan xulq-atvor yig'indisidir.
- Madaniyat tarixiy va uzluksizdir.
- Madaniyat jamiyat tomonidan qabul qilinadi va jamiyatning turmush tarzidir.
- Madaniyat jamiyat a'zolari tomonidan birgalikda.
- Madaniyat ideal yoki ideallashtirilgan qoidalar tizimidir.
- Madaniyat insonning biologik va psixologik ehtiyojlarini qondiradigan tuzilishga ega.
- Madaniyat integrativ tendentsiyaga ega.

Madaniyat statik bo'lganidek uzluksiz va o'zgarishi mumkin. O'zgarish deganda texnologik va iqtisodiy omillarni, jismoniy ekologik omillarni, boshqa madaniyatlar bilan aloqani, madaniyatning o'zida o'zgarishlar va rivojlanishlarni tushunish kerak. U madaniyat, urf-odatlar, urf-odatlar va urf-odatlar kabi chuqur ildiz otgan mazmuni bilan ijtimoiy tuzilmaning uzluksizligini ta'minlasa, bir tomondan ijtimoiy qadriyatlar va bu yo'nalishda ilgari surilgan xulq-atvor namunalari iborat dinamik tuzilmadir. boshqa. Garchi odamlarning biologik tabiati madaniy jarayonning faoliyat yuritishi va mavjudligi uchun zarur bo'lsa-da, madaniy o'zgarishlar va o'zgarishlarni tushuntirish uchun majburiy emas. Odamlar doimo muayyan xatti-harakatlarni takrorlasa va guruhning boshqa a'zolari tomonidan baham ko'rilsa va qabul qilinsa, vaqt o'tishi bilan muayyan xatti-harakatlar paydo bo'ladi. Oilaviy hayotdan tortib, huquq va davlat hayotigacha, do'stlik munosabatlaridan tortib sayohatga qadar barcha sohalarda kuzatilishi mumkin bo'lgan bunday xulq-atvor namunalari ijtimoiy qadriyatlarga mos ravishda shakllanadi va shaxslarga madaniy ta'sir ko'rsatadi.

Jamiyatga qo'shilgan har bir shaxs ushbu xulq-atvor namunalari, shuningdek, madaniyat qadriyatlarini o'rganadi va o'zlashtiradi va shu namunalarga muvofiq harakat qiladi. Shu tariqa madaniyat guruh hayotini tashkil qiladi va guruh hayoti va ijtimoiy munosabatlarda o'rnatilgan xulq-atvor namunalari ta'minlash orqali jamiyatni boshqa jamiyatlardan ajratib turadi. Madaniyatning asosiy funktsiyalari deb ataladigan ushbu jarayonning ta'sirini quyidagicha sanab o'tish mumkin:

- Individual xulq-atvorni yo'naltirish orqali ijtimoiy tartibni ta'minlaydi.
- U jamiyatga o'ziga xoslik beradi va uni boshqa jamiyatlardan farq qiladi. Bu ijtimoiy hamjihatlik va birlik, ya'ni "biz ongimiz" tuyg'usini beradi.

- Ijtimoiy shaxsni shakllantirish va “ijtimoiylashuv” imkonini beradi.

Soliq solishning ijtimoiy-psixologik jihatlari va soliqni tushunish

Soliq davlat xizmatlarini moliyalashtirish manbai bo'lganligi uchun davlat tovarlari narxiga o'xshatiladi. Biroq, narx va soliq o'rtasidagi o'xshashlik unchalik sog'lom emas, chunki narxning to'g'ridan-to'g'ri ekvivalenti bor, tovarlar va xizmatlarni sotib olmoqchi bo'lgan shaxslar o'zlari to'lagan to'lov bilan oladigan imtiyozlarni teng deb bilishadi va davlat xizmatlaridan foyda ko'ruvchi shaxslar xususiy tovarlardan farqli o'laroq, to'lamasa ham xizmatdan foydalanishga to'sqinlik qila olmaydi. Jismoniy shaxslarning soliq tushunchalari va narx tushunchalari turlicha. Shu sababli, jismoniy shaxslarning soliq qonunchiligiga rioya qilishini yoki soliqdan bo'yin tovlash xulq-atvorini tushunish uchun iqtisodiy nazariya chegaralaridan chiqib, soliq psixologiyasi va soliq sotsiologiyasi sohalariga kirish zarur. Soliq mentaliteti soliq to'lovchilarning soliq'larga bo'lgan munosabatini belgilaydi.

Soliq mentaliteti; U bir tomondan soliq to'lash qobiliyati, ikkinchi tomondan soliq yukini idrok etish ta'siri ostidagi soliq adolati, soliq maqsadi va soliq ma'naviyati kabi omillardan iborat. Bundan tashqari, moliyaviy hodisalarni faqat iqtisodiy, siyosiy va huquqiy jihatlardan o'rganish va soliq to'lovchilar psixologiyasiga e'tibor bermaslik moliyaviy hodisalarning to'liq tahlil qilinmasligi va tushuntirilmashligi xavfini keltirib chiqaradi. Shu sababli, fiskal fan asoslarini kengaytirish, soliq to'lovchilarning soliq va boshqa moliyaviy amaliyotlarga nisbatan qarashlari va munosabatlariga, bir so'z bilan aytganda, moliyaviy psixologiyaga ta'sir etuvchi asosiy psixologik omillarni hisobga olish soliq to'lovchilar oldida turgan moliyaviy muammolarni hal etishga xizmat qiladi. sog'lom va osonroq yo'l.

Xulosa

Insonlarning birlashishi va birgalikda yashashi ikki buyuk institute-madaniyat va davlatning paydo bo'lishiga olib keldi. Bu ikki institut paydo bo'lgan kundan boshlab, ularni tashkil etuvchi shaxs va jamiyatlarning o'zaro ta'siri, hayot va zamon sharoitlari, shaxs va jamiyatlardagi o'zgarishlar tufayli doimo o'zgarib, rivojlanib borayotgani inkor etib bo'lmaydigan haqiqatdir. , bir-biriga ta'sir qiladi. Uning yer yuzidagi jamiyatlar uchun turli davrlarda sodir bo'lganligi va sanasini aniq sanab bo'lmashligi qabul qilingan bo'lsa-da, soliq tushunchasi davlat deb ataladigan mexanizmning paydo bo'lishi bilan tug'ilgan deb qabul qilinadi. Ma'lumki, butun tarixiy jarayon davomida davlat va jamiyatlar tomonidan amalga oshirilgan o'zgarishlar va rivojlanishlar soliqlarning ham o'zgarishiga sabab bo'ladi. Dastlab ruhoniylarga va ularning xavfsizligini ta'minlaganlarga beriladigan sovg'alardan iborat bo'lgan soliqlar, odamlar tomonidan ishlab chiqarilgan birinchi hosilni ibodatxonalarda xudolarga taqdim etish umidida ruhoniylarga va ularning xavfsizlik ehtiyojlarini qondirganlarga minnatdorchilik bildirishlari kerak. ekinlarini duo qilib, ma'muriy hokimiyatni o'z

qo'liga olgan askarlar va ruhoniylar sovg'a kutishdan ko'ra o'zlari uchun haq sifatida xalqdan yig'ib oladigan majburiy yig'imlarga aylanar edilar.

Davlatlarning rivojlanishi bilan jamiyatlarda vujudga keladigan soliq amaliyotlari; Iqtisodiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlar bilan tarixiy jarayonda sezilarli o'zgarishlarni boshdan kechirgan soliqlarning o'zi ham ba'zan jamiyatlardagi o'zgarishlarga sabab bo'ldi. Masalan, pul iqtisodiga o'tish soliqlarning natura shaklidan naqd pul shakliga o'zgarishiga olib keldi. Yana bir misol, bugungi zamonaviy konstitutsiyalarning asosini soliqqa tortish vakolati va bu hokimiyatga bo'lgan munosabat yotadi. Xuddi shunday g'arb jamiyatlaridagi ma'rifat va undan keyingi sanoat inqilobi, iqtisodiyot va ijtimoiy tuzilmalardagi urbanizatsiya, savdodagi o'zgarishlar davlatlar tomonidan amalga oshirilayotgan davlat xizmatlarining o'zgarishiga, soliqlar tuzilmalarining o'zgarishiga sabab bo'ldi. Jamiyatlardagi madaniy o'zgarishlar, davlatdan kutilayotgan xizmatlar shakllari va hajmining o'zgarishi jarayonda soliqlarning o'zgarishiga olib keldi. 20-asr boshlariga qadar faqat moliyaviy maqsadlarda undirilgan soliqlar iqtisodiy, siyosiy va madaniy taraqqiyot bilan tubdan o'zgarishlarga uchradi.

20-asr boshlarida Birinchi jahon urushi bilan soliqqa tortishning asosiy manbai yer, qishloq xo'jaligi va boylik mezonlaridan daromad mezonlariga o'tdi va Keyns iqtisodiy inqilobi, keyin esa Ikkinchi jahon urushi. Jahon urushidan keyingi davrda ijtimoiy ta'minot davlati fenomeni mavjud soliq resurslarini yuqori soliqqa tortish bilan birga yangi soliqqa tortish usullari tendentsiyasiga olib keldi va xarajatlar soliqlarida inqilob sifatida ta'riflanishi mumkin bo'lgan soliq hayotimizga kirib keldi. Bundan tashqari, soliq ma'muriyatlari tomonidan to'lanadigan soliqni markazsizlashtirish va belgilash usulidan voz kechgan bugungi zamonaviy, deklaratsiyaga asoslangan soliqqa tortish 20-asr olib kelgan yangiliklardan biridir.

Foydalangan adabiyotlar

1. Lamba, M. ve Özdaşlı, K. (2015). Influence of Social Culture on Decision-Making Manner: An Analysis with the Structural Equation Model, *The Anthropologist*, 19(2): 341-353.
2. Musgrave, R. A. (1992). Schumpeter's Crisis Of The Tax State: An Essay In Fiscal Sociology, *Journal of Evolutionary Economics*, 2(2): 89-113.
3. Nerré, B. (2001). The Concept Of Tax Culture. *Proceedings, Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association*, National Tax Association - JSTOR: 288- 295.
4. Nerré, B. (2002). Modeling Tax Culture - A First Approach *Proceedings, Annual Conference on Taxation and Minutes of the Annual Meeting of the National Tax Association*, National Tax Association, JSTOR: 34-41.
5. Padgett, J. F. (1981). Hierarchy And Ecological Control In Federal Budgetary Decision Making, *American Journal of Sociology*, 87(1): 75-129.